



LUND UNIVERSITY

Märta Strömberg (1921–2012)

Jennbert, Kristina

Published in:
Svenska arkeologer

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jennbert, K. (2020). Märta Strömberg (1921–2012). I A.-S. Gräslund (Red.), *Svenska arkeologer* (s. 443-448). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi). Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

ACTA ACADEMIAE REGIAE GUSTAVI ADOLPHI CLVIII

Svenska arkeologer

Redaktör: Anne-Sofie Gräslund



UPPSALA 2020

Kungl. Gustav Adolfs Akademien
för svensk folkkultur

Märta Strömberg (1921–2012)

Kristina Jennbert

Foto 1957 i privat ägo.



Märta Strömberg, född Magnusson, föddes och växte upp i Uddevalla. Direkt efter skoltiden reste hon till Lund för att studera med målet att bli lärare, ett yrke som hon då trodde kunde passa en person intresserad av språk, kultur och historia. Studier i historia, litteraturhistoria, konsthistoria, klassisk fornkunskap samt nordisk och jämförande fornkunskap resulterade i en filosofie kandidatexamen 1943; studier i pedagogik och nordiska språk ledde till en filosofie magisterexamen 1945. Studierna i arkeologi började 1942, då Johan-Elof Forsander var professor i förhistorisk och medeltidsarkeologi på Historiska museet i Lund. Ett brinnande intresse ledde till att arkeologin blev hennes yrkesbana. Märta Strömberg avlade en filosofie licentiatexamen i arkeologi 1949 och filosofie doktorsgrad i arkeologi 1961. Redan under studietiden träffade hon sin blivande make, professorn i juridik Håkan Strömberg (1917–2002), och de fick dottern Ylva 1964.

Märta Strömberg var anställd vid den arkeologiska institutionen vid Lunds universitet under många år, först som förste amanuens (1946–55) och assistent (1957–61) och därefter som universitetslektor. Hon fick professors namn 1978, och hon tilldelades 2002 Monteliusmedaljen av Svenska Fornminnesföreningen för sin arkeologiska gärning.

Den arkeologiska institutionen var under 1940–50-talen direkt knuten till museet, och studenter och doktorander deltog i utgrävningar och räddningsgrävningar i olika delar av Skåne. De skolades in i forskarvärlden genom det praktiska fältarbetet som var kombinerat med att skriva rapporter och artiklar. Docenten Carl-Axel Althin och hans internationella utgrävningar i Ageröds mosse och professorn Holger Arbman's seminarier, exkursioner och internationella nätverk var betydelsefulla i miljön. Båda var inspirerande lärare för Märta Strömberg och kretsen av unga lundaarkeologer under den här tiden, bl.a. Erik Cinthio, Carl Cullberg, Mats P. Malmer och Brita Alenstam (Malmer), Gad

Rausing och Birgit Mayne (Rausing), Anders W. Mårtensson, Bengt Salomonsson och Berta Stjernquist.

Det var en öppen och kreativ miljö där studier och fältarbeten varvades med seminarier, exkursioner, konferenser och studieresor. Efter krigsslutet 1945 öppnades möjligheten att på nytt resa för att möta kolleger, studera platser och samlingar. Märta Strömberg gjorde talrika studieresor i Europa och hennes dagböcker visar hur hennes omfattande kunskap går tillbaka till alla de komparativa studier av material och möten med kolleger hon gjorde under efterkrigstiden. Hennes digra bibliotek med internationella och nationella publikationer och tidskrifter vittnar också om hennes kontaktnät och breda arkeologiska intresse.

Dagböckerna innehåller minnesanteckningar från de många besöken i museisamlingar och samtalen med arkeologer (Strömberg 2007). Där finns detaljerade beskrivningar av besök på museer och teckningar av arkeologiska fynd, men också allmänna intryck av platser och av själva resandet i efterkrigstidens Europa, färdvägar, tidtabeller, måltider och kostnader. Resorna gav henne tid att reflektera över sin yrkeskarriär, och hon framhåller i sin dagbok hur viktigt det är att hon använder sin tid på rätt sätt och använder ett relativt begränsat antal år för att bli klar med sin examen »före skocken av unga män och kvinnor! Hu, så allvarligt allt är» (Dagbok 1948).

De arkeologiska undersökningarna av vendel- och vikingatida bebyggelse vid Stockholmsgården på Österlen förde med sig ett fördjupat intresse för yngre järnåldern och gav idén till doktorsavhandlingen *Untersuchungen zur jüngeren Eisenzeit in Schonen* (Strömberg 1961, 1991, Dagböcker 1948–56).

Hennes metodiska sammanställning av fynd, gravar och bosättningar i Skåne vittnar om omfattande materialkännedom och noggranna efterforskningar i samlingar och arkiv. Avhandlingen ger även idag ett betydelsefullt avstamp för frågor om yngre järnålderns fyndmaterial och fyndplatser. Hon var intresserad av landskapets utnyttjande och konstaterade olika former av förtätade gårdsbosättningar. Hon påpekade också vikten av småskaliga analysområden för studier av kontinuitet i förhistorisk och historisk bebyggelse. Ett sådant analysområde kom för hennes egen del att bli Hagestad i sydöstra Skåne.

Hagestadprojektet på Österlen började redan 1960 och fortsatte långt in på 1980-talet. Hennes ambition var att med ett långtidsperspektiv studera hur människan ordnade sin tillvaro och hur samhället var uppbyggt, hur gemenskapen var organiserad. Inom ramen för detta undersökte hon megalitgravar, gravfält och boplatser i socknarna Löderup, Valleberga och Ingelstorp. I kustbyn Hagestad i Löderups socken skedde de mest intensiva undersökningarna för att kompletteras i angränsande socknar för studier av variationerna av bebyggelsens karaktär. Syftet med Hagestadprojektet var att djupstudera ett mindre område men också att resultaten skulle få räckvidd långt utanför det mindre lokala området. I det kraftigt uppodlade landskapet undersökte hon de fragmentariska lämningarna och genomförde fältundersökningar på varje åker och markstycke. Återkommande medhjälpare i fält var Anton Nilsson och dennes son

Bertil. Märta Strömberg poängterade möjligheterna att arbeta med dolda forn lämningar och att arbeta med uppodlade ytor. Hon hade en mycket tydlig källkritisk grundhållning om det arkeologiska materialets representativitet.

I Hagestadsprojektet engagerades ett stort antal forskare. Genom sina besök på gårdarna i jakt på fynd från åkrarna väckte de historieintresset hos lokalbefolkningen. Det visade sig att det fanns ett hundratal gårdssamlingar innehållande bl.a. flinta, stenyxor, dolkar, skrapor och vävtyngder. Den tvärvetenskapliga forskningsansatsen var viktig; geologer, zoologer, osteologer och kulturgeografer deltog i projektet. Hagestadprojektet resulterade i fyra större vetenskapliga publikationer (Strömberg 1968, 1971, 1975a, 1982) och en rad populärvetenskapliga artiklar och mindre skrifter i samband med utställningar på Österlen (t.ex. Strömberg 1985, 1988).

Ett av Märta Strömbergs stora intressen blev att studera megalitgravar, och speciellt de fyra som finns inom Hagestadprojektets område. Genom noggranna fältundersökningar av samtliga megaliter kunde hon i detalj studera byggnationen och hon klarlade komplexa byggnadsdetaljer, t.ex. hur bränd flinta dränerar leran. Hennes tolkning av gravarna byggde på idén om en konkurrens mellan befolkningsgrupper i den attraktiva bygden och att gravarna markerade ett revir, eftersom de är placerade nära boplatserna med tillgång till och kontroll av nödvändiga resurser (Strömberg 1968, 1971b).

Ett annat forskningsfält som intresserade henne var perioden senneolitikum och bronsålder. Flera av undersökningarna på Österlen ledde henne till nya resultat och slutsatser om gravskick och bosättningar (Strömberg 1975b, 1977).



Märta Strömberg vid Ales stens 1996. Foto Klas Hyltén-Cavallius.

Det sista stora projektet som Märta Strömberg initierade var det tvärvetenskapliga projektet *Ales stenar och Kåsebergaåsen*. Syftet med de arkeologiska undersökningarna under åren 1987–2005 var att skapa ett dateringsunderlag och finna stenblockens ursprungliga lägen samt att tolka skeppssättningens möjliga funktioner. En infekterad debatt uppstod i Kåseberga mellan vetenskap och pseudovetenskap både vad gäller dateringen och huruvida skeppet är en grav alternativt en solkalender. Debatten var olycklig, då motparten i denna lokala fejd inte kunde tänka sig andra lösningar än den han själv förespråkade. Märta Strömbergs slutsatser var att skeppet torde tillhöra den yngre järnåldern och ha fungerat i samband med gravritualer. Men hon stod öppen för olika tolkningar (t.ex. Strömberg 1995, 2003; Söderberg et al. 2012). Sedan långt tillbaka framhåller hon tydligt att det krävs en *tyglad fantasi* i den arkeologiska vetenskapen (Radioföredrag 1987).

Märta Strömberg tillhörde den exklusiva gruppen forskare som hade en detaljkunskap om en mängd olika forskningsfält, alltifrån stenålderns grav- och bosättningsmönster till medeltidens bondesamhälle. Hennes inventeringar och arkeologiska undersökningar av stenålderns megalitgravar, bronsålderns och järnålderns gravar och boplatser blev metodiska förebilder för flera arkeologegenerationer nationellt men i högsta grad internationellt.

Ett systemteoretiskt synsätt präglade hennes forskning där det långa tidsperspektivet och bebyggelsekontinuiteten i landskapet var centrala utgångspunkter för att förklara sociala strukturer och ekonomiska förutsättningar. Tyngdpunkten i forskningen var den lokala och regionala analysen av det förhistoriska och medeltida landskapet på Österlen.

Märta Strömberg har givit ut ett stort antal publikationer som haft stor betydelse för forskningen både nationellt och internationellt. Med sina populärvetenskapliga artiklar och via media har hon också, som få, lyckats förmedla sin kunskap till en bredare och lokal publik. Som lärare och föreläsare har hennes mentorskap haft stor betydelse för otaliga studenter genom åren och hennes generositet och öppenhet har inte bara omfattat den egna institutionens elever utan även studenter från landets alla hörn.

Märta Strömberg var på många sätt en förebild, inte minst genom sitt engagemang att förmedla sin kunskap till en bredare publik. Upprepade gånger betonar hon den specialkunniges ansvar gentemot allmänheten. Av den anledningen har hon producerat en rad utställningar, bl.a. på Gislövs Smidesmuseum (t.ex. Strömberg 1985) och Klostermuseet i Ystad (t.ex. Strömberg 1977, 1988), liksom många populärvetenskapliga publikationer, föredrag, visningar och inte minst flera radioföredrag i *Vårt att veta* och *Utbildningsradion*, där hon berättade om sina resultat.

Märta Strömberg var under hela sitt yrkesverksamma liv forskare, lärare och handledare vid den arkeologiska institutionen vid Lunds universitet. Hon fortsatte efter pensioneringen att vara aktiv på arkeologiseminarier och hon var bland kollegerna en samtalspartner om allehanda arkeologiska frågor. Engagemanget för yngre liksom äldre kolleger märktes inte minst i hennes arbete i An-



Märta Strömberg håller tal 2009. Foto Kristina Jennbert.

ders Althins stiftelse, där hon aktivt medverkade från stiftelsens grundande 1986 fram till 2012. Hennes kunskap och breda intresse gav henne ett rikt kontaktnät inte bara med kolleger och vänner i Lund utan också runt omkring i Sverige och Europa och som hon gärna delade med sig av (Arrhenius 1991).

Märta Strömberg var en av de första kvinnliga arkeologerna som tog plats i universitetsvärlden. Hon har på många sätt varit en förebild för både kvinnor och män med sitt öppna sätt om att arkeologi kan bedrivas på många olika sätt och att man gör det utifrån sina egna villkor. Hon blev därför en engagerad mentor för generationer av studenter, doktorander och kolleger. Hennes arkeologiska undersökningar av stenålderns megalitgravar, bronsålderns och järnålderns gravar och boplatser blev metodiska förebilder för flera arkeologgenerationer. Hon lämnade viktiga bidrag till utforskandet av svenska förhistoriska perioder, särskilt i Skåne, ofta på grundval av stora undersökningar av grav- och bosättningsfynd.

Märta Strömberg var en härlig människa, full av kunskap och livsglädje, som hon generöst delade med sig av till kolleger och vänner, inte bara i Lund utan också runt omkring i Sverige och Europa. I lundamiljön var hon också en välkänd person bland lundaspexarna och inom Uarda-akademien, där hennes make Håkan Strömberg var präses under många år.

Märta Strömbergs goda humör var välkänt. Hennes högtidstal var alltid efterlängttade inslag vid disputationer och mottagningar. Vi såg alla fram emot hennes träffande och kluriga formuleringar. Hennes glada och humoristiska

sidor är oföreglömliga lika mycket som hennes vetenskapliga insatser inom arkeologin.

Referenser

Otryckta källor

Dagböcker 1948–1956. Universitetsbiblioteket i Lund.

Radioföredrag 1966–1987. KB, Audiovisuella medel, Stockholm.

Litteratur

- Arrhenius, Birgit, 1991: To Märta Strömberg, 70 years. *Regions and reflections: in honour of Märta Strömberg*. Red. Kristina Jennbert, Lars Larsson, Rolf Petré & Bozena Wyszomirska-Werbat. Acta Archaeologica Lundensia 8:20. Stockholm. S. 1–4.
- Strömberg, Märta, 1961: *Untersuchungen zur jüngeren Eisenzeit in Schonen: Völkerwanderungszeit-Wikingerzeit*. 1, Textband, 2, Katalog und Tafeln. Acta Archaeologica Lundensia 4:2. Diss. Lund.
- 1968: *Der Dolmen Trollasten in St. Köpinge, Schonen*. Acta Archaeologica Lundensia 8:7. Lund.
- 1971a: *Die Megalithgräber von Hagestad. Zur Problematik von Grabbauten und Grabriten*. Acta Archaeologica Lundensia 8:9. Lund.
- 1971b: *Om gånggriften i Tågarp, Ö. Tommarp och andra stenkammargravar på Österlen*. Småskrifter 11. Föreningen för fornminnesvård och Hembygdsvård i sydöstra Skåne. Simrishamn.
- 1975a: *Studien zu einem Gräberfeld in Löderup: Jungneolithikum bis römische Kaiserzeit. Grabsitte, Kontinuität, Sozialstruktur*. Acta Archaeologica Lundensia 8:10. Lund.
- 1975b: *Bronsålder på Österlen: undersökningar i Valleberga, Löderup, Ingelstorp*. Kulturnämnden. Lund.
- 1977: *Bondesamhällen under Ingelstorks forntid*. Kulturnämnden. Ystad.
- 1982: *Ingelstorp: zur Siedlungsentwicklung eines südschwedischen Dorfes*. Acta Archaeologica Lundensia 4:14. Lund.
- 1985: *Jägare, flintsmed, bonde, järnsmed i Gislöv*. Gislöfs smidesmuseum. Simrishamn.
- 1988: *Från bågskytt till medeltidsbonde: bosättningshistoria i och kring Hagestad: Glemminge, Hörups, Ingelstorks, Löderups och Valleberga socknar*. Kulturnämnden i Ystad i samarbete med Södra Ingelstads härads hembygdsförening. Ystad.
- 1991: Student på 40-talet. *Under Lundagårds kronor. Samling 5. D. 2 minnen upptecknade av gamla studenter*. Red. Gunvor Blomquist. Lund. S. 366–379.
- 1995: Fornminne med många uttolkare. Ales stenar inspirerar fackmän och allmänhet. *Ale* 1995:4. S. 1–15.
- 2003: Ales Stones. A Monument of Recycled Boulders? *Lund Archaeological Review* 7 (2001). S. 77–87.
- 2007: Archaeological studies in Switzerland in the late forties. *On the road: studies in honour of Lars Larsson*. Red. Birgitta Hårdh, Kristina Jennbert & Deborah S. Olausson. Acta Archaeologica Lundensia 4:26. Stockholm. S. 57–61.
- Söderberg, Bengt, Knarrström, Annika & Stark, Kennet (2012): *Ales stenar: fördjupat kunskapsunderlag, Skåne, Ystads kommun, Valleberga socken, Käseberga 48:29 m.fl., RAÄ 20:1 m.fl., dnr 429-2407-2006 och 429-2723-2009* : arkeologisk utredning. Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV Syd), Riksantikvarieämbetet. Lund.